

OBSAH.

	Str.
Život a filosofická činnost T. Hobbesa	V—XXVII
Věnování spisovatelovo	3
Spisovatelova předmluva k čtenářům	9

SVOBODA.

H l a v a I. **Stav lidí mimo občanskou společnost** 21

1. Úvod. 2. Vznik občanské společnosti ze vzájemné bázně. 3. Lidé od přirozenosti jsou si všichni rovni. 4. Odtud povstává vůle škoditi si vzájemně. 5. Spor povstává ze srovnávání duševních sil, 6. ze žádostivosti mnohých míti touž věc. 7. Výměr práva. 8. Právo na cíl dává právo na prostředky nezbytné k onomu cíli. 9. Dle práva přirozeného každý člověk jest soudcem o prostředcích, jež směřují k jeho vlastní záchově. 10. Od přirozenosti všichni lidé mají rovné právo na všechny věci. 11. Toto právo, které všichni mají na všechny věci, jest neprospěšné. 12. Stav lidí mimo občanskou společnost jest naprostý stav válečný: výměry míru a války. 13. Válka přičí se záchově člověka. 14. Jest dovoleno dle práva přirozeného komukoli přiměti druhého, jehož uvedl ve svou moc, aby mu dal záruku své budoucí poslušnosti. 15. Přirozenost nařizuje hledati míru.

H l a v a II. **Přirozený zákon o smlouvách** 30

1. Zákon přirozený není shoda lidí, nýbrž předpis rozumu. 2. Základní zákon přirozený jest hledati míru, kde lze ho dosíci, kde pak nelze, brániti se. 3. První zvláštní zákon přirozený jest nepodržeti svého práva na všechno. 4. Co jest zřící se práva a co přeněsti je. 5. Při přenášení práva svolení

příjemcova se nutně vyžaduje. 6. Jen slova o přítomném času přenášejí právo. 7. Slova o budoucnu, jsou-li tu nějaká jiná znamení na označení vůle, jsou platna při přenášení práva. 8. Při dobrovolném daru naše právo nepřechází s nás slovy o budoucnu. 9. Výměr smlouvy a úmluvy. 10. Při úmluvách naše právo přechází s nás slovy o budoucnu. 11. Úmluvy při vzájemné důvěře jsou ve stavu přirozeném bezvýsledné a neplatné, nikoli však ve státě. 12. Nikdo nemůže činiti úmluv se zvířaty, ni s Bohem beze zjevení, 13. aniž může kdo činiti slib Bohu. 14. Smlouvy nezavazují nad naše největší úsilí. 15. Jak jsme zprošťováni smluv. 16. Sliby vynucené bázní před smrtí jsou platny ve stavu přirozeném. 17. Pozdější smlouva odporující dřívější jest neplatna. 18. Smlouva neodporovati tomu, kdo poškozujme mé tělo, jest neplatna. 19. Smlouva obžalovati sebe sama jest neplatna. 20. Výměr přísahy. 21. Přísahe jest skládati v té formě, jaké užívá ten, kdo přijímá přísahu. 22. Přísahe nepřičinuje nic k závazku, který nastal ze smlouvy. 23. Přísahe lze vymáhati jen tam, kde porušení smluv může býti utajeno neb trestáno toliko Bohem samým.

H l a v a III. **O ostatních zákonech přirozených** 41

1. Druhý zákon přirozený jest plniti smlouvy. 2. Dané slovo jest zachovati všem lidem bez výjimky. 3. Co jest bezprávi. 4. Bezprávi může býti učiněno jen tomu, s kým uzavíráme smlouvu. 5. Rozlišení spravedlnosti na spravedlnost lidí a skutků. 6. Rozlišení spravedlivosti ve směnnou a podílnou se prozkoumává. 7. Bezprávi nemůže býti učiněno tomu, kdo svoluje. 8. Třetí zákon přirozený o nevděčnosti. 9. Čtvrtý zákon přirozený, aby každý osvědčoval se užitečným. 10. Pátý zákon přirozený o milosrdenství. 11. Šestý zákon, že tresty vztahují se toliko na budoucno. 12. Sedmý zákon proti potupě. 13. Osmý zákon proti pýše. 14. Devátý zákon o skromnosti. 15. Desátý zákon o nestrannosti čili proti přijímání osob. 16. Jedenáctý zákon o věcech společných. 17. Dvanáctý zákon o věcech, jež jest děliti losem. 18. Třináctý o prvorozenství čili o první držbě. 19. Čtrnáctý o bezpečnosti prostředníků míru. 20. Patnáctý o ustanovení rozhodčího. 21. Šestnáctý o tom, že nikdo není soudcem ve své vlastní věci. 22. Sedmnáctý, že rozhodčí nesmějí míti naděje na odměnu od těch, jichž věc jest rozsouditi. 23. Osmnáctý o svědcích. 24. Devatenáctý, že nemůže býti smlouva uzavřena s rozhodčím. 25. O opilství a o takových věcech, jež brání užívati rozumu. 26. Pravidlo, dle kterého můžeme ihned seznati, zda to, co činíme, jest proti zákonu přiroze-

nému čili nic. 27. Zákony přirozené zavazují jen ve svědomí. 28. Zákony přirozené jsou mnohdy rušeny, konáme-li věci shodné s oněmi zákony. 29. Zákony přirozené jsou neměnné. 30. Kdo snaží se plniti zákony přirozené, jest člověk spravedlivý. 31. Přirozený a mravní zákon jsou jedno. 32. Čím jest to, že to, co bylo řečeno o zákonech přirozených, není totožné s tím, co filosofové vyslovili o ctnostech. 33. Zákon přirozený jest vlastně zákonem jen potud, pokud jest vyřčen v Písmě svatém.

H l a v a IV. **Zákon přirozený jest zákon božský** 55

1. Přirozený a mravní zákon jest božský. 2. Toto potvrzuje se v Písmě ve své všeobecnosti, 3. jednotlivě hledě k základnímu zákonu přirozenému o vyhledávání míru, 4. k prvnímu zákonu přirozenému o zrušení společenství věcí, 5. k druhému zákonu přirozenému o zachování slova, 6. k třetímu zákonu o vděčnosti, 7. k čtvrtému zákonu, abychom se osvědčovali užitečnými, 8. k pátému zákonu o milosrdenství, 9. k šestému zákonu, že tresty přihlížejí toliko k budoucnu, 10. k sedmému o potupě, 11. k osmému proti pýše, 12. k devátému o nestrannosti, 13. k desátému proti přijímání osob, 14. k jedenáctému o společenství věcí nedělitelných, 15. k dvanáctému o věcech dělitelných losem, 16. o ustanovení soudce, 17. k sedmnáctému o tom, že rozhodčí nesmějí přijmouti odměny za svůj nález, 18. k osmnáctému o svědčích, 19. k dvacátému proti opilosti, 20. hledě k tomu, co bylo řečeno, že zákon přirozený jest věčný, 21. že zákony přirozené vztahují se na svědomí, 22. že jest snadno je zachovávat, 23. posléze vzhledem k tomu pravidlu, dle kterého člověk může ihned věděti, zda to, co hodlá činiti, jest proti zákonu přirozenému čili nic. 24. Zákon Kristův jest zákon přirozený.

PANSTVÍ.

H l a v a V. **Příčiny a první počátek státu** 67

1. Zákony přirozené nestačí k zachování míru. 2. Zákony přirozené mlčí ve stavu přirozeném. 3. Bezpečnost života dle zákonů přirozených záleží v dohodě mnoha osob. 4. Dohoda mnoha osob není dosti stálá k trvalému míru. 5. Důvod, proč vláda některých nerozumných tvorů spočívá pevně již na dohodě, proč však nikoli lidí. 6. Nejen souhlasu, nýbrž i sjednocení vyžaduje se k zjednání míru mezi lidmi. 7. Co jest sjednocení. 8. Ve sjednocení právo všech lidí se přenáší na

jednoho. 9. Co jest občanská společnost. 10. Co jest občanská osoba. 11. Co jest míti svrchovanou moc a co býti poddaným. 12. Dva druhy států, přirozené a ustavené.

H l a v a VI. **O právu toho, ať jedince, ať sboru, kdo má svrchovanou moc ve státě** 72

1. Množství mimo občanskou společnost nemůže býti prisouzeno ani právo, ani čin, k němuž jednotlivci nedali svého souhlasu. 2. Právo souhlasící většiny jest počátek státu. 3. Každý podržuje právo chrániti se dle své vlastní svobodné vůle, pokud není dostatečně postaráno o jeho bezpečnost. 4. Donucující moc jest nutná k naší bezpečnosti. 5. Co jest meč spravedlnosti. 6. Meč spravedlnosti náleží tomu, kdo má vrchní vládu. 7. Meč války náleží také jemu. 8. Všechn soud mu též náleží. 9. Zákonodárná moc jest toliko jeho. 10. Jmenování úředníkův a jiných služebníků státních patří jemu, 11. též i zkoumání všeho učení. 12. Cokoli činí, jest beztrestné. 13. Vláda, již mu jeho občané udělili, jest neomezená; co poslušnosti mu přísluší. 14. Zákony státní ho nevíží. 15. Nikdo nemůže si osobovati nějakého vlastnictví proti jeho vůli. 16. Toliko ze zákonů státních poznáváme, co jest krádež, vražda, cizoložství a bezpráví. 17. Náзор těch, kdož by chtěli zříditi stát, kde by nebyl nikdo nadán neomezenou mocí. 18. Znamky svrchované moci. 19. Při srovnání státu s člověkem ten, kdo má svrchovanou moc, jest ke státu v poměru jako duše lidská k člověku. 20. Svrchovaná vláda nemůže býti dle práva zrušena souhlasem těch, jichž smlouvami byla dříve zřízena.

H l a v a VII. **O třech druzích států: demokracii, aristokracii a monarchii** 87

1. Jsou toliko tři druhy států: demokracie, aristokracie a monarchie. 2. Oligarchie není zvláštní forma státní, odlišná od aristokracie, aniž jest anarchie státní forma vůbec. 3. Tyránida není stát rozdílný od zákonité jedinovlády. 4. Nemůže býti smíšený stát upravený z těchto jednotlivých druhů. 5. Demokracie se rozpadá, nejsou-li napřed určeny doby a místa schůzky. 6. V demokracii přestávky mezi schůzkami musí býti krátké, nebo správa vlády za přestávky musí býti někomu svěřena. 7. V demokracii jednotlivci uzavírají smlouvu s jednotlivci, že budou poslouchati lidu; lid není zavázán nikomu. 8. Kterými úkony jest zřízena aristokracie. 9. V aristokracii vznešení nečiní smlouvy a nejsou rovněž zavázáni ani žádnému občanu ani celému lidu. 10. Vznešení nutně musí

míti stanovené schůze. 11. Kterými úkony jest zřízena monarchie. 12. Monarchie není dle smlouvy zavázána nikomu za moc, již dostala. 13. Monarchie jest vždy nejpřípravenější prováděti všechny ony úkony, jichž vyžaduje dobrá vláda. 14. Jaký hřích jest a jací lidé jsou jím vinni, když stát nevykonává své povinnosti k občanům a občané ke státu. 15. Jedinovládce zvolený bez časového omezení má moc voliti svého nástupce. 16. O omezených jedinovládcích. 17. Nelze se domnívati, že jedinovládce, podržuje své právo na vládu, vzdal se nějakým slibem svého práva na prostředky nutné k vykonávání své moci. 18. Jak jest občan osvobozován od poddanství.

H l a v a VIII. O právech pánů nad jejich otroky . . . 97

1. Co jest pán a co otrok. 2. Rozlišení otroků na ty, již požívajíce důvěry těší se přirozené svobodě a na trestance neb ty, již slouží, jsouce uvěznění neb spoutáni okovy. 3. Závazek otrokův pochází z tělesné svobody udělené mu od jeho pána. 4. Otroci spoutaní nejsou žádnými smlouvami vázání svým pánům. 5. Otroci nemají vlastnictví svých statků proti svému pánu. 6. Pán může prodati svého otroka neb odkázati závětí. 7. Pán nemůže křivditi svému otroku. 8. Pán pánův jest též pánem jeho otroků. 9. Kterak otroci jsou osvobozováni. 10. Panství nad zvířaty náleží v obor práva přirozeného.

H l a v a IX. O právech rodičů nad dětmi a o dědičném státu . . . 101

1. Otcovské panství nepochází ze zplození. 2. Panství nad dětmi přísluší tomu nebo té, kdo má je první ve své moci. 3. Panství nad dětmi jest původně matčino. 4. Odložené dítě jest toho, od koho se mu dostane záchrany. 5. Dítě, jež má jedním rodičem poddaného a druhým vládcem, náleží tomuto. 6. Ve spojení muže a ženy, kde nikdo nemá vlády nad druhým, děti jsou matčiny, není-li jinak určeno smlouvou neb občanským zákonem. 7. Děti nejsou méně poddány rodičům než otroci pánům a poddaní knížatům. 8. O počtě rodičův a pánů. 9. V čem záleží svoboda a v čem liší se poddaní od otroků. 10. Totéž právo jest nad poddanými v dědičném státě jako ve státě ustaveném. 11. Otázka o právu následnickém přísluší toliko jedinovládcem. 12. Jedinovládce může svou vůlí a závětí rozhodovati o své svrchované moci, 13. buď darovati ji neb prodati. 14. Jedinovládce umírající bez závěti chce, jak se vždy za to má, aby jako jedinovládce nastoupil po něm: 15. některý z jeho potomků, 16. spíše mužský po-

tomek než ženský, 17. starší spíše než mladší, 18. jeho bratr, je-li bez potomstva, spíše než jiní. 19. Týmž způsobem jako lidé nastupují v moc, nastupují též v právo následnické.

H l a v a X. **Srovnání tří druhů států dle jich jednotlivých vad** . . . . .

109

1. Srovnání přirozeného stavu s občanským. 2. Výhody a nevýhody vládcovy a jeho poddaných jsou stejné. 3. Chvála monarchie. 4. Vláda jednoho nemůže býti nerozumná, v té věci totiž, že jeden má více moci než všichni ostatní. 5. Zamítnutí mínění těch, kdož praví, že pán se svými otroky nemůže tvořiti stát. 6. Dávky jsou větší ve státě lidovém než v monarchii. 7. Nevinní poddaní jsou méně vydáni trestům pod jedinovládcem než pod lidem. 8. Svoboda jednotlivých občanů není menší pod jedinovládcem, než pod lidem. 9. Není nevýhodou poddaným, že nejsou všichni připuštěni k veřejným poradám. 10. Občanské porady jsou nebezpečně svěřovány velkým shromážděním pro nezkušenost většiny lidí: 11. co do výmluvnosti, 12. co do strany, 13. co do nestálosti zákonů a 14. co do nedostatku mlčelivosti. 13. Tyto vady vězí v podstatě demokracie, protože lidé přirozeně těší se, je-li jich důvtip oceňován. 16. Vady státu, je-li král ještě dítě. 17. Moc vojevůdců jest zřejmým znamením přednosti monarchie. 18. Nejlepší útvar státní jest ten, kde poddaní jsou dědičným majetkem vládcovým. 19. Čím více aristokracie se blíží monarchii, tím jest lepší, čím více se jí vzdaluje, tím jest horší.

H l a v a XI. **Místa a příklady Písma o právech vládců shodné s tím, co bylo dříve řečeno** . . . . .

120

1. Počátek ustaveného státu ze souhlasu lidu. 2. Soudnictví a války závisí na vůli vrchních vládců. 3. Ti, kdo mají vrchní moc, jsou beztrestní právem. 4. Bez svrchované moci není vlády, nýbrž bezvládí. 5. Otroci a synové jsou povinni prostou poslušností svým pánům a rodičům. 6. Neomezenou moc lze dokázati zcela zřejmými místy jak Starého tak Nového zákona.

H l a v a XII. **O vnitřních příčinách vedoucích k rozvratu kteréhokoli státu** . . . . .

124

Jest odbojné mínění, 1. že soud o dobrém a zlém přísluší soukromníkům, 2. že poddaní hřeší poslouchajíce svých knížat, 3. že vražda tyrana jest dovolena, 4. že ti, kdo mají svrchovanou moc, jsou poddáni občanským zákonům, 5. že

svrchovaná moc jest dělitelna, 6. že víry a svatosti nezískává se horlivostí a rozumem, nýbrž že vždy jsou nadpřirozeně vlity a vnuknuty, 7. že každý poddaný má vlastnictví čili neomezené panství nad svými vlastními statky. 8. Nechápati rozdíl mezi lidem a množstvím připravuje ke vzpouře. 9. Příliš veliká daň, byť sebe oprávněnější a nutnější, připravuje ke vzpouře. 10. Ctižádost navádí nás ke vzpouře, 11. rovněž naděje na úspěch. 12. Jediná výmluvnost bez moudrosti jest toliko vlastnost potřebná k podnícení odbojů. 13. Jak pošetilost obecného lidu a výmluvnost ctižádostivců spolupůsobí k rozvratu státu.⁶

H l a v a XIII. **O povinnostech těch, kdo provádějí vládu** 135

1. Právo svrchované moci se rozlišuje od jejího vykonávání. 2. Blaho lidu jest nejvyšší zákon. 3. Knížatům přísluší hleděti ke společnému dobru mnoha lidí, nikoli ke zvláštnímu zájmu toho neb onoho člověka. 4. Blahem jest rozuměti všeliké výhody. 5. Zkoumání, zda jest povinností králů starati se o spásu duší poddaných, jak dle svého svědomí uznávají za nejlepší. 6. V čem spočívá blaho lidu. 7. Vyzvědači jsou nutni k obraně lidu. 8. Míti vojíny, zbraně, posádky a peníze pohotově v čas míru jest též nutno k obraně lidu. 9. Správné poučování poddaných v občanských naukách jest nutno k zachování míru. 10. Stejné rozdělení veřejných úřadů přispívá velice k zachování míru. 11. Jest přirozenou nestranností, aby berně byly rozvrženy dle toho, co každý spotřebuje, ne dle toho, co má. 12. Vede k zachování míru potlačovati ctižádostivé lidi, 13. a rozpouštěti strany. 14. Zákony, jimiž výnosná umění jsou podporována a velké výdaje omezovány, vedou k obohacení poddaných. 15. Nemá býti více určeno zákony, než toho vyžaduje prospěch knížete a jeho poddaných. 16. Nemají býti větší tresty ukládány, než jsou předepsány zákony. 17. Poddaným jest učiniti po právu proti úplatným soudcům.

H l a v a XIV. **O zákonech a přestupcích** 146

1. Jak zákon se liší od rady, 2. jak od smlouvy, 3. jak od práva. 4. Zákony dělí se na božské a lidské: božské na přirozené a pozitivní, přirozené na zákony jednotlivcův a národův. 5. Lidské, t. j. občanské, dělí se na svaté a světské, 6. na podílné a odvetné. 7. Podílné a odvetné nejsou druhy, nýbrž části zákonů. 8. Ke všem zákonům jest připojen, jak se má za to, trest. 9. Prikázání desatera o ctění rodičův, o vraždě, o cizoložství, o krádeži a o křivém svědectví jsou občanské zá-

kony. 10. Nelze nařizovati něco občanským zákonem proti zákonu přirozenému. 11. Patří k podstatě zákona, aby byl znám i on sám i zákonodárce. 12. Z čeho lze poznati zákonodárce. 13. Prohlášení a výklad jsou nutné ke znalosti zákona. 14. Rozdělení občanského zákona na psaný a nepsaný. 15. Přirozené zákony nejsou psané zákony, aniž moudré nálezy právníkův a obyčeje jsou zákony samy sebou, nýbrž souhlasem svrchované moci. 16. Co znamená slovo hřích, vzato nejširě. 17. Výměr hříchu. 18. Rozdíl mezi hříchem ze slabost a zlomyslnosti. 19. Pod jakým druhem hříchu jest obsaženo bezbožectví. 20. Co jest velezráda. 21. Velezradou nejsou rušeny občanské, nýbrž přirozené zákony. 22. Nemá se trestati dle práva panství, nýbrž dle práva válečného. 23. Rozlišování poslušnosti na činnou a trpnou není správné.

NÁBOŽENSTVÍ.

H l a v a XV. **O přirozeném království božím** 165

1. Rozvrh dalšího obsahu. 2. Nad kým Bůh vládne od přirozenosti. 3. Trojí slovo boží: rozum, zjevení, prorockví. 4. Dvojí království boží: přirozené a prorocké. 5. Právo, jímž Bůh kraluje, záleží v jeho všemohoucnosti. 6. Totéž dokázáno z Písma. 7. Závazek osvědčovati poslušnost Bohu pochází z lidské slabosti. 8. Zákony boží v jeho přirozeném království jsou ty, jež jsou uvedeny nahoře v hlavách II. a III. 9. Co jest úcta a ctění. 10. Ctění záleží v přívlastcích nebo činech. 11. Jest dvojí, přirozené a libovolné, 12. přikázané a dobrovolné. 13. Jaký jest účel neb cíl ctění. 14. Které jsou přirozené zákony o božích přívlastcích. 15. Kterými činy přirozeně uctíváme Boha. 16. V přirozeném království božím stát může ustanoviti ctění, jaké se mu líbí. 17. Ježto Bůh vládne toliko od přirozenosti, stát, t. j. člověk nebo sbor, který má pod Bohem svrchovanou moc ve státě, jest vykladačem všech zákonů. 18. Odstranění některých pochyb. 19. Co jest hřích v přirozeném království božím a co urážka božské Velebnosti.

H l a v a XVI. **O království božím dle Starého zákona** 181

1. Když cizí národové vřezeli v pověře, Bůh ustanovil pravé náboženství skrze Abrahama. 2. Úmluvou mezi Hospodinem a Abrahamem jsou zakázány všechny pře o rozkazech představených. 3. Způsob úmluvy mezi Bohem a Abrahamem. 4. V úmluvě oné není obsaženo uznání Boha vůbec, nýbrž toho, jenž se zjevil Abrahamovi. 5. Zákony, jimiž byl Abra-

ham vázán, byly jen zákony přirozené a zákon obřízky. 6. Abraham byl vykladačem slova božího a všech zákonů mezi těmi, kdo patřili pod něho. 7. Abrahamovi poddaní nemohli zhřešiti, poslouchajíce ho. 8. Boží úmluva s Židy na hoře Sinai. 9. Odtud vláda boží dostala jméno království. 10. Které zákony byly od Boha dány Židům. 11. Co jest slovo boží, a jak lze je znáti. 12. Co bylo považováno za psané slovo boží mezi Židy. 13. Moc vykládati slovo boží a svrchovaná moc občanská byly spojeny v Mojžíšovi za jeho živobytí. 14. Byly též spojeny ve veleknězi za života Josuova. 15. Byly též spojeny ve veleknězi až do času krále Saula. 16. Byly též spojeny v králích až do zajetí. 17. Byly spojeny u velekněží po zajetí. 18. Popření božské prozřetelnosti a modloslužba byly jediné urážky božské Velebnosti u Židů, ve všem jiném byli povinni poslouchati svých knížat.

H l a v a XVII. **O království božím dle Nového zákona** 196

1. Proroctví o důstojnosti Kristově. 2. Proroctví o jeho ponížení a utrpení. 3. Ježíš jest onen Kristus. 4. Království boží dle nové úmluvy není království Krista jako Krista, nýbrž jako Boha. 5. Království dle nové úmluvy jest nebeské a počne ode dne soudu. 6. Vláda Kristova na tomto světě není svrchovanost, nýbrž rada neb řízení učením a přesvědčováním. 7. Co jsou sliby nové úmluvy na obou stranách. 8. Žádné zákony nejsou přidány Kristem mimo ustanovení svátostí. 9. „Lituj, dej se pokřtiti, zachovávej přikázání“ a podobné výroky nejsou zákony. 10. Přísluší občanské moci určit, co jest hřích nespravedlnosti, 11. a co vede k míru a obraně státu. 12. Přísluší občanské moci souditi (když potřeba vyžaduje), které výměry a které vývody jsou pravdivé. 13. Přísluší úřadu Kristovu učiti mravnosti, nikoli jako výsledkům přemýšlení, nýbrž jako zákonu, odpouštěti hříchy a učiti všem věcem, o nichž není vědy ve vlastním slova smyslu. 14. Rozlišení věcí světských od duchovních. 15. V kolika různých významech slova božího se užívá. 16. Vše, co jest obsaženo ve svatém Písmě, nepřísluší v kanon víry křesťanské. 17. Slovo zákonitého vykladače Písma svatého jest slovo boží. 18. Moc vykládati Písmo jest též jako rozhodovati spory u víře. 19. Různé významy slova církev. 20. Co jest církev, již přičítáme práva, činy a podobné vlastnosti osob. 21. Křesťanský stát jest totožný s křesťanskou církví. 22. Více států netvoří jedné církve. 23. Kdo jsou duchovní. 24. Volba duchovních náleží církvi, jich posvěcení kněžím. 25. Moc odpouštěti hříchy kajícíku a zadržovati je tomu, kdo nelituje jich, přísluší

kněžím, avšak moc souditi o lítosti přísluší církvi. 26. Co jest vyobcování, a koho nemůže stihnouti. 27. Výklad Písma závisí na moci státu. 28. Křesťanský stát má vykládati Písmo církevními učiteli.

H l a v a XVIII. O věcech nutných ke vstoupení našemu do království nebeského 228

1. Nesnáz, předpokládaná v odporu mezi poslušností k Bohu a lidem, dá se odstraniti rozlišením věcí na ty, jež jsou nutné k naší spáse, a jež nejsou nutné. 2. Všechny věci nutné ke spáse jsou obsaženy ve víře a poslušnosti. 3. Jaké poslušnosti se od nás vyžaduje. 4. Co jest víra, a jak se liší od vyznávání, od vědy, od mínění. 5. Co jest věřiti v Krista. 6. Onen článek sám, že Ježíš jest Kristus, jest jedině nutný ke spasení a dá se dokázati z úmyslu evangelistů, 7. z kázání apoštolů, 8. ze snadnosti křesťanského náboženství, 9. z toho též, že jest to základ víry, 10. ze zcela zřetelných slov Krista a jeho apoštolů. 11. V onom článku jest obsažena víra Starého zákona. 12. Jak víra a poslušnost spolupůsobí na spasení. 13. V křesťanském státu není rozporu mezi příkazy božími a státními. 14. Náboženská učení, jež se dnes popírají, namnoze vztahují se na právo panství.